

АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

ANALYSIS OF THE PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE FORMATION OF THE LEGAL EDUCATION OF TEENAGERS IN THE PROCESS OF WORK OF PUBLIC UNIFICATION

У статті розглянуто проблему правового виховання підлітків. Проведено аналіз педагогічних умов для формування правової свідомості підлітків. Досліджується питання наукової проблеми, а саме сутність правового виховання підлітків у процесі виховної роботи громадського об'єднання. Здійснено аналіз теоретичних робіт вітчизняних і зарубіжних експертів щодо формування правової свідомості підлітків. Проаналізовано теоретико-методологічні аспекти наукової проблеми педагогічних умов формування правосвідомості в підлітків. Відображено процес роботи громадського об'єднання з підлітками. Визначено пріоритетність цього питання в модернізації системи сучасної політики України. Одним зі структурних елементів права є правосвідомість, яку можна визначити як систему знань, оцінок та ідей, що виражають ставлення людей до позитивного й ідеального права. Оскільки правосвідомість є частиною здатності до морального судження, її зачатки властиві людині із самого народження. Це варто розуміти так, що людина здатна інтуїтивно розмежовувати добро і зло, законне і протизаконне, справедливе й несправедливе. Однак однієї інтуїції недостатньо. Розвинена правова свідомість має складну структуру й формується частково за допомогою вольових зусиль індивіда, але більшою мірою завдяки зовнішньому впливу під час соціалізації. Визначено, що виховання підлітків і формування їхньої правової свідомості в процесі роботи громадського об'єднання передбачає вивчення законів, підвищення їхньої правової обізнаності, систематичну звітність про поточні питання права, оскільки правові знання є основою, на якій формується правосвідомість. Вони допомагають підліткам співвідносити свої вчинки та поведінку своїх товаришів не лише з відомими моральними нормами, а й із вимогами законів, виправляти, змінювати це в правильному напрямі. Значна частина підлітків, хоча вони не знають конкретних правових норм, не вчиняє правопорушень. Регулятором їхньої поведінки є дотримання моральних норм і звичаїв.

Ключові слова: виховання, підлітки, право, правове виховання підлітків, правова свідомість, громадські об'єднання.

The article considers the problem of legal education of teenagers. The analysis of pedagogical conditions for the formation of the legal consciousness of teenagers. The question of a scientific problem is investigated, namely, what is the essence of the legal education of teenagers in the process of educational work of a public association. A feasible analysis of the theoretical work of domestic and foreign experts on the formation of the legal consciousness of adolescents. The theoretical and methodological aspects of the scientific problem of pedagogical conditions for the formation of legal consciousness in teenagers are analyzed. The process of work of a public association with adolescents is reflected. The priority of this issue in modernizing the system of modern politics of Ukraine is determined. One of the structural elements of law is legal consciousness, which can be defined as a system of knowledge, assessments and ideas that express people's attitudes to positive and ideal law. Since legal consciousness is part of the capacity for moral judgment, its beginnings are characteristic of man from birth. This should be understood in such a way that a person is able to intuitively distinguish between good and evil, lawful and illegal, fair and unjust. However, intuition alone is not enough. A developed legal consciousness has a complex structure and is formed partly with the help of the individual's volitional efforts, but to a greater extent thanks to external influences during socialization. It was determined that the upbringing of adolescents and the formation of their legal consciousness in the process of work of a public association provides for: the study of laws, raising their legal awareness, systematic reporting on current issues of law, since legal knowledge is the basis on which legal consciousness is formed. They help teenagers to correlate their actions and the behavior of their comrades not only with known moral standards, but also with the requirements of laws, to correct, change it in the right direction. A significant part of teenagers, although they do not know specific legal norms, do not commit offenses. The regulator of their behavior is the observance of moral standards and customs.

Key words: education, teenager, law, legal education of teenager, legal consciousness, public unification.

УДК [373.5.015.31:34]:364-787.26
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-15-1-33>

Дем'яненко А.М.,
аспірант кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Кожен етап розвитку держави як соціального організму передбачає переосмислення певних соціальних цінностей – перебудову функціонуючих систем усіх державних інститутів. У сучасних умовах Української держави такі процеси відбуваються в житті суспільства. Проблема пошуку нових понять і парадигм освіти вимагає мобілізації зусиль усієї педагогічної науки в теоретичній і прикладній площинах. Добре відомо, що нові речі в освіті з'являються, як правило, на основі спад-

щини, яка вже існує й позитивно впливає на певні освітні процеси. Це стосується й процесу правової освіти та правового виховання дітей, підлітків і молоді як запоруки формування повноцінного та здорового громадянського суспільства в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми пошуку педагогічних умов правового виховання підростаючого покоління є одними з найважливіших у процесі навчання й виховання. Основоположні принципи теорії освіти, зокрема її важливий напрям, такий як правове вихо-

вання молоді, відображено в працях видатних науковців, таких як Г.П. Васянович, В.М. Балюк, О.В. Квас, Н.В. Скотна, М.М. Фіцула, П.В. Плотников, В.Й. Бочелюк, К.С. Варивода та ін. Питання правового виховання в педагогічній науці залишається мало вивченим у галузі міждисциплінарного знання. Проблеми становлення й розвитку правової культури в контексті демократизації всіх сфер суспільного життя досліджується в роботах українських учених: Д.М. Бойко, В.В. Головченко, І.В. Осика, А.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, В.В. Райко, Н.М. Бібік, Р.А. Сербин та ін..

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сучасному етапі піднесення України багато праць науковців присвячені патріотичному вихованню молоді в закладах освіти, а питання правового виховання підлітків у роботі громадських об'єднань і досі є актуальним і недостатньо вивченим.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу теоретичних надбань і практичного досвіду правового виховання підлітків у процесі роботи громадських об'єднань.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, саме в підлітковому віці закладається фундамент життєвих цінностей, духовно-моральних становлень, самопроекування особистості. Уважаємо, що виховна робота громадського об'єднання і є тією платформою для роботи з дітьми підліткового віку. Нині проблема виховання підлітків є дуже важливою та актуальною, бо від її розв'язання залежить розвиток молоді та країни загалом [1, с. 203].

В українській освітній галузі правове виховання – цілеспрямована та спеціально організована освітня діяльність школи, сім'ї, правоохоронних органів, громадських організацій та об'єднань, позашкільних установ, спрямована на формування правосвідомості, вмінь і навичок правової поведінки людини. У зарубіжній науковій літературі поняття «правове виховання» часто співвідноситься з категоріями «соціальний і правовий захист» і «захист соціальних прав». Це означає, що діти та молодь вивчають проблеми права та юридичної освіти; дорослі допомагають їм реалізувати свої права на практиці.

Однією з перших робіт, у якій зосереджено увагу на необхідності створення правової педагогіки як науки про методологію, принципи, прийоми та методи формування правосвідомості індивідів і їхніх груп, є опублікована в 1973 році праця І.Ф. Рябко «Основи правової педагогіки» [3]. У ній автор найбільше наголошує на віковій групі підлітків як такій, яка є найбільш сприйнятливою в процесі формування правосвідомості й реалізації завдань юридичної освіти.

Зауважимо, що є необхідність детально зупинитися на педагогічних умовах правової підготовки та правового виховання молоді, визначаючи місце

і значення юридичної освіти й виховання молоді; деталізуючи особливості психічного розвитку неповнолітніх і специфіку формування їхньої правової свідомості; проводячи аналіз вікової групи молоді та специфіку заходів правового виховання.

Пріоритетним напрямом, який розкриває зміст роботи громадських об'єднань у контексті правового виховання, є сприяння важливості набуття правових знань як способу підвищення правової культури та правової обізнаності підлітків з метою підвищення обізнаності їх про закон, усвідомлення необхідності дотримання законів і вміння ними користуватися. Цей підхід ми вважаємо найважливішим засобом навчальної роботи, спрямованим, з одного боку, на суворе дотримання наших законів, а з іншого – на розвиток загальної моралі серед важкодоступних підлітків, норм поведінки, що відповідають соціальним правилам чесного ставлення до праці, навчання, шанобливого ставлення до всіх видів власності.

Практика показала, що одні й ті самі методи та форми педагогічної профілактики можуть дати різні результати, спрямовані на врахування особливостей особистості окремого підлітка у виховній роботі. Основними формами, методами й засобами формування правової свідомості є лекції, доповіді, дискусії на правові теми, вечори питань і відповідей, суперечки, юридичні поради, конкурси настінних газет, показ фільмів із подальшим обговоренням, круглі столи, вирішення правових дилем.

Важливою передумовою ефективного впливу на формування правової свідомості підлітків є побудова виховного процесу, оснований на теорії правового та морального розвитку людини. Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних фахівців [2, с. 77; 5, с. 126] дав змогу сформулювати низку положень щодо ефективного управління розвитком правової свідомості підлітків:

1. Пізнавальні процеси (аналіз, планування, рефлексія), які виявляються під час розвитку, перебувають у діалектичній єдності з процесами виховання, самоосвіти, навчання, самовиховання. Однією із сучасних проблем у пізнавальних процесах є медіазалежність і відсутність медіаграмотності підлітків.

Учені з Норвегії навіть розробили шкалу Бергена для вимірювання залежності від Фейсбуку [8]. Інтернет нарівні з телебаченням стали всюдишними супутниками нашого життя. Дослідження норвежців показують, що медіа«думки-шейкери» можуть викликати залежність не гірше наркотиків та алкоголю. Статистики Америки підраховали, що проведення часу в подібних «думках-шейкерах» збільшилося серед підлітків на 120 відсотків за останні десять років. За даними психіатричних тестів, зростання депресій і страхів серед молодих людей, особливо юнаків, викликане постійним роздвоюванням уваги між грою в комп'ютерні ігри

й переглядом телепередач [6]. З огляду на те що підлітки в середньому знаходяться в таких «думках-шейкерах» по вісім із половиною годин щодня, нам потрібно щось терміново змінювати [7, с. 132].

2. Розвиток морально-правової культури передбачає спеціальні засоби – розроблення завдань у вигляді правових дилем, вирішення яких спрямоване на формування правової свідомості підлітків.

Можна стверджувати, що державна політика щодо сім'ї, яка втілюється в Україні, має досить ґрунтовне нормативно-правове забезпечення. Водночас варто зауважити, що чинне законодавство не завжди відповідає реаліям і потребам сучасної родини, що висуває на одне з пріоритетних місць необхідність його подальшого коригування й удосконалення [4, с. 147].

3. Фрагменти завдання самі по собі передбачають формування правової свідомості; бажано деталізувати дії, спрямовані на формування поведінкового аспекту морально-правової культури підлітка.

На нашу думку, саме в підлітковому віці закладається фундамент життєвих цінностей, духовно-моральних становлень, самопроекування особистості. Уважаємо, що виховна робота громадського об'єднання і є тією платформою для роботи з дітьми підліткового віку [1, с. 203].

Висновки. Правосвідомість є однією з найважливіших форм свідомості людини та суспільства поряд із політичною свідомістю, мораллю, мистецтвом, релігією, наукою й філософією. Щоб суспільство існувало та розвивалося стійко, без спонтанних потрясінь, недостатньо сподіватися на те, що всі люди будуть поводити себе належним чином. Стосовно цього повинна існувати впевненість, яку створює правова система безумовно обов'язкових законів, норм і принципів, що діє в державі, суспільстві, прав та обов'язків громадян. Одним зі структурних елементів права є правова свідомість, яку можна визначити як систему знань, оцінок та уявлень, що виражають ставлення людей до позитивного й ідеального права. Оскільки правова свідомість входить до складу здатності морального судження, зачатки його притаманні людині від народження. Це варто розуміти так, що людина здатна інтуїтивно розрізняти добро і зло, законне й незаконне, справедливе й несправедливе. Однак однієї інтуїції недостатньо. Розвинута правова свідомість має складну струк-

туру та формується частково за допомогою вольових зусиль індивіда, але більшою мірою через зовнішній вплив у ході соціалізації.

Виховання підлітків і формування в них правової свідомості в процесі роботи громадського об'єднання передбачає вивчення законів, підвищення їхньої юридичної обізнаності, систематичне інформування про актуальні питання права, адже правові знання є основою, на якій формується правова свідомість. Вони допомагають підліткам співвідносити свої вчинки й поведінку своїх товаришів не лише із загальновідомими моральними нормами, а й із вимогами законів, коригувати, змінювати її в правильному напрямі. Значна частина підлітків хоча й не знає конкретних правових норм, але не допускає правопорушень. Регулятором їхньої поведінки є дотримання норм моралі та звичаїв.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дем'яненко А.М. До проблеми умов формування правової свідомості в підлітків у процесі роботи громадського об'єднання. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогіка»*. 2017. Т. 2. № 19. С. 203–208.
2. Кэролайн Лиф. Включите свой мозг / пер. с англ. Киев: Брайт Стар Паблшинг, 2017. 176 с.
3. Рябко И.Ф. Основы правовой педагогики. Ростов-на-Дону, 1973. 157 с.
4. Садова Т., Дем'яненко А. Сімейні цінності як складова сучасної вищої освіти України. *Молодь і ринок*. 2017. № 6 (149). С. 144–147.
5. Самойлов А.М. Єдність морального і правового виховання як умова педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2015. № 43. С. 123–127.
6. Brian A. Primack et al., "Association Between Media Use in Adolescence and Depression in Young Adulthood," *Archives of General Psychiatry* 66, no. 2 (2009): 181–88. URL: <http://archpsyc.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=210196>.
7. Mark W. Becker, Reem Alzahabi, and Christopher J. Hopwood, "Media Multitasking Is Associated with Symptoms of Depression and Social Anxiety," *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking* 16, no. 2 (2012): 132–35.
8. "Are You a Facebook Addict?" *Science Daily*, May 7, 2012. URL: www.sciencedaily.com/releases/2012/05/120507102054.htm.